

زیارت

از دیدگاه علما و عرفای فریقین

سید محمود ظاهری

فهرست

دیباچه	۱۳
مقدمه	۱۵

فصل اول: کلیات

مفهوم‌شناسی زیارت	۱۹
ضرورت و اهمیت زیارت	۲۲
فطری بودن زیارت	۲۵
عقلانی بودن زیارت به دلیل حیات برزخی مردگان	۲۹
عقلانی بودن ارتباط متقابل با ارواح مردگان	۳۲
عقلانیت حضور بر سر قبور به دلیل تعلق و توجه ارواح به قبور خویش	۳۸
متبرک شدن خاک و دیگر اشیا، بر اثر مجاورت با بدن اولیای الهی و تبرک جستن به این تبرک یافته‌ها	۴۳
زیارتگاه‌های بزرگ، کانون رشد علمی و فرهنگی	۴۸

فصل دوم: مصداق‌های زیارت

زیارت قبور پیامبران	۵۵
زیارت قبر حضرت رسول ﷺ	۶۱
زیارت قبور اهل بیت (ع)	۶۴
زیارت قبور امامزاده‌ها و سادات جلیل‌القدر	۶۹

۷۶	زیارت قبور شهدا.....
۷۹	زیارت قبور اولیای الهی، بزرگان و عارفان.....
۸۵	زیارت اهل قبور.....
۸۹	زیارت کردن مسجدالحرام و مسجدالنبی ﷺ.....
۸۹	مسجدالحرام.....
۹۱	مسجدالنبی ﷺ.....
۹۲	زیارت علما و عرفا.....
۹۴	زیارت برادران دینی.....

فصل سوم: زیارت از نگاه فقه فریقین

۹۹	گفتار اول: دیدگاه فقهی شیعه درباره زیارت اهل قبور.....
۹۹	استحباب زیارت قبر پیامبر اکرم ﷺ و قبور ائمه معصومین علیهم السلام.....
۱۰۳	استحباب زیارت اهل قبور.....
۱۰۵	گفتار دوم: دیدگاه فقهی اهل تسنن درباره زیارت قبر حضرت رسول ﷺ و زیارت اهل قبور.....
۱۰۵	زیارت قبر حضرت رسول ﷺ.....
۱۰۶	الف) کتاب.....
۱۰۷	ب) سنت.....
۱۰۹	ج) قیاس.....
۱۰۹	د) اجماع.....
۱۱۴	زیارت اهل قبور.....

فصل چهارم: مزارها به روایت اهل سنت

۱۲۱	۱. قبور اهل بیت علیهم السلام.....
۱۲۱	حضرت علی علیهم السلام.....
۱۲۳	امام حسین علیهم السلام.....
۱۲۴	رأس الحسین علیهم السلام.....

۱۲۸.....	قبر امام رضا <small>علیه السلام</small>
۱۲۹.....	امام جواد <small>علیه السلام</small>
۱۳۰.....	ام کلثوم، دختر امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small>
۱۳۰.....	۲. صحابه و بزرگان
۱۳۰.....	بلال حبشی
۱۳۰.....	سلمان فارسی
۱۳۲.....	ذوالنون مصری
۱۳۲.....	محمد بن ادريس شافعی
۱۳۳.....	عبدالله بن مبارک
۱۳۳.....	ابومحمد عبدالله بن احمد طباطبا
۱۳۳.....	المعتمد علی الله
۱۳۴.....	معروف کرخی
۱۳۵.....	عبيدالله بن محمد بن عمر بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب

فصل پنجم: سیره زیارتی اهل بیت علیهم السلام و بزرگان تسنن به روایت اهل سنت

۱۴۱.....	رسول خدا <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>
۱۴۴.....	حضرت زهرا <small>علیها السلام</small>
۱۴۴.....	حضرت علی <small>علیه السلام</small>
۱۴۶.....	امام صادق <small>علیه السلام</small>
۱۴۷.....	عایشه
۱۴۷.....	عمر بن خطاب
۱۴۷.....	عثمان بن عفان
۱۴۸.....	عبدالله بن عمر
۱۴۸.....	عمر بن عبدالعزیز
۱۴۹.....	بلال

- محمد بن حنفیه ۱۴۹
- عبدالرحمان جامی ۱۵۰
- خاقانی شروانی و آرزوی زیارت قبر امام رضا علیه السلام ۱۵۲
- محمد غزالی و زیارت قبر امام رضا علیه السلام ۱۵۳
- ابن حبان و زیارت قبر امام رضا علیه السلام ۱۵۴
- ابوبکر محمد بن مؤمل بن حسن بن عیسی و زیارت قبر امام رضا علیه السلام ۱۵۵
- حسن بن ابراهیم ابوعلی خلال و زیارت قبر موسی بن جعفر علیه السلام ۱۵۵
- مولانا زین الدین ابوبکر تایبادی و زیارت قبر امام رضا علیه السلام ۱۵۵

فصل ششم: سیره علما و بزرگان شیعی در زیارت قبور اهل بیت علیهم السلام

- شیخ مرتضی انصاری ۱۶۱
- علامه طباطبایی رحمته الله علیه ۱۶۱
- مقدس اردبیلی ۱۶۳
- آیت الله سیدعلی قاضی طباطبایی رحمته الله علیه ۱۶۴
- علامه امینی ۱۶۶
- میرزای شیرازی ۱۶۷
- امام خمینی رحمته الله علیه ۱۶۸
- آیت الله العظمی شیخ محمدتقی بهجت ۱۷۰
- ادب آیت الله العظمی بروجردی در برابر حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ۱۷۳
- آیت الله سید محسن امین ۱۷۴
- آیت الله العظمی شاهرودی ۱۷۴
- ملاصدرا ۱۷۵
- محدث قمی ۱۷۶
- آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله علیه ۱۷۷

فصل هفتم: آداب زیارت رسول خدا ﷺ به روایت اهل سنت

- گفتار اول: آداب جوانحی (قلبی) ۱۸۱
- یادکرد روزگار پیامبر ﷺ و مجاهدت‌های او ۱۸۱
- توجه به آگاه بودن پیامبر ﷺ از حضور زائر ۱۸۲
- اخلاص در نیت ۱۸۳
- تواضع، خشوع و انکسار و استمرار آن تا پایان زیارت ۱۸۴
- خالی نمودن قلب از همه امور دنیوی ۱۸۵
- شوق قلبی به زیارت آن حضرت و استمرار آن تا پایان زیارت ۱۸۷
- نیت اعتکاف کردن، تا زمان حضور در مسجدالنبی ﷺ ۱۸۸
- محزون شدن به هنگام خداحافظی ۱۸۹
- گفتار دوم: آداب جوارحی (بدنی) ۱۹۱
- غسل و پوشیدن لباس پاکیزه پیش از ورود به مدینه ۱۹۲
- صدقه دادن ۱۹۲
- خواندن دعا به هنگام ورود (اذن دخول) ۱۹۳
- ورود از باب جبرئیل ۱۹۶
- ورود با پای راست و خروج با پای چپ ۱۹۷
- سلام‌دادن به قبر پیامبر ﷺ از نزدیک و هنگام روبه‌رو شدن با آن ۱۹۸
- نزدیک نشدن به قبر پیامبر ﷺ ۲۰۰
- خواندن دو رکعت نماز تحیت و شکرگزاری پس از آن ۲۰۲
- وقوف در کنار منبر شریف و خواندن دعا ۲۰۳
- دست کشیدن بر منبر ۲۰۳
- آهسته نگاه‌داشتن صدا و پرهیز از بلند نمودن آن ۲۰۴
- پشت نکردن به قبر شریف ۲۰۵
- استمرار نگاه به قبر شریف ۲۰۶

خواندن دو رکعت نماز وداع و دعا پس از آن ۲۰۶

فصل هشتم: آداب زیارت پیامبر ﷺ و اهل بیت  به روایت عالمان شیعی

ضرورت رعایت آداب زیارت ۲۱۲

آداب جوانحی (قلبی) ۲۱۴

زیارت عارفانه ۲۱۴

زیارت توحیدمحورانه ۲۱۷

زیارت خاشعانه ۲۱۹

زیارت خالصانه ۲۲۲

زیارت عاشقانه ۲۲۴

توجه به مصائب ائمه  برای هدایت مردم ۲۲۶

توجه به آگاه بودن آن بزرگواران از درون زائر ۲۲۷

توقف و تأمل ۲۲۹

آداب جوارحی (ظاهری) ۲۳۰

صد مرتبه الله اکبر گفتن ۲۳۰

غسل ۲۳۱

پوشیدن لباس تمیز و نو و آراستگی ظاهر ۲۳۲

ذکر گفتن به هنگام رفتن به حرم مطهر ۲۳۳

اذن دخول ۲۳۳

خواندن زیارتنامه ۲۳۶

بوسیدن عتبه ۲۳۹

به جای آوردن سجده شکر ۲۴۰

با پای راست وارد شدن و با پای چپ بیرون آمدن ۲۴۱

آهسته سخن گفتن و پرهیز از صحبت کردن با صدای بلند ۲۴۲

وانهادن سخنان لغو و ناشایست ۲۴۳

۲۴۴.....	نزدیک شدن به ضریح و بوسیدن آن
۲۴۶.....	خواندن نماز در حرم مطهر (اعم از واجب و قضا و نافله)
۲۴۸.....	تکریم خادمان حرم و انفاق به آنان
۲۴۹.....	زیارت وداع
۲۵۳.....	کتابنامه

دیباچه

زیارت در لغت، دیدار کردن با قصد را گویند. در ریشه این واژه، مفهوم میل و گرایش نهفته است؛ گویی زائر از دیگران روی گردانیده و به سوی زیارت شونده، میل کرده است. زیارت، نوعی بزرگداشت است نسبت به کسی و چیزی که در قلب زائر از تقدس برخوردار است.

این نوع بزرگداشت، در حال حیات افراد، امری پسندیده و مقبول است؛ به طوری که حتی کسانی نیز که از عاطفه کمی برخوردارند، به زیارت والدین، دوستان، افراد شایسته و بزرگان خود می روند و این کار را وظیفه خود می دانند. پرسش اساسی این است که آیا بعد از مرگ، این ادای دین به زیارت شونده از بین می رود و رابطه مردگان با زندگان قطع شده، زیارت معنا و مفهوم خود را از دست می دهد؟

بیشتر مردم، مرگ را مانع تکریم عزیزان نمی دانند. بلکه یکی از راه های بزرگداشت مفاخر و صاحبان کمال خود را احداث بنای یادبود و بازدید و زیارت از آنها می دانند و این امر را موجب بقا و استمرار زندگانی علمی و معنوی آنان می شمارند. متأسفانه در جهان اسلام، گروهی پیدا شده اند که معتقدند پس از مردن، رابطه انسان با مردگان حتی با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که عزیزترین فرد نزد مسلمانان است، قطع می شود؛ از این رو زیارت او را کاری بیهوده می دانند و سایر مسلمانان را که به زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله می شتابند،

مشرك و بدعت گذار می خوانند.

برای زدودن این تفکر نادرست، پژوهشی با عنوان «زیارت از دیدگاه علما و عرفای فریقین» انجام شده تا دیدگاه و سیره عالمان و فرهیختگان شیعه و سنی درباره مسئله زیارت تبیین گردد و آنچه فرقه متعصب و هابیت به سایر مسلمانان نسبت داده است نقد شود.

امیدواریم خوانندگان محترم با مطالعه این اثر ارزشمند، با جایگاه زیارت در معارف اسلامی بیشتر آشنا شوند و حساب فرقه متعصب و هابیت را از سایر مسلمانان جدا کنند.

من الله التوفیق

پژوهشکده حج و زیارت

گروه اخلاق و اسرار

مقدمه

زیارت را می‌توان یکی از مهم‌ترین و اثرگذارترین «شعائر اسلامی» دانست. اگر زیارت را «مکتب تربیتی» بنامیم، گزاف نگفته‌ایم؛ چراکه می‌تواند مایه شکوفایی استعدادهای معنوی و رشد روحی زائر گردد.

گاهی زیارت قبور بزرگان و اولیای الهی، موجب دگرگونی روحی و معنوی بسیاری از زائران شده؛ چه بسا زائرانی که در تأثیرپذیری از زیارت قبور اولیای الهی، غرق در سودای همانندی با آنان شده، در پی آن، بر اثر مجاهدت‌های پیگیر، چشم‌اندازی از شخصیت علمی و معنوی آنان شدند.

چه بسا زائرانی که کبوتر دلشان، سخت در دام دلدادگی نسبت به مزور گرفتار آمده، در پی آن برای همیشه دل از خانه و کاشانه کنده، تا پایان عمر در جوار او اقامت گزیده، در نهایت همان‌جا به خاک سپرده شده‌اند. از همین‌جا اهمیت شناخت زیارت‌شونده به خوبی آشکار می‌شود؛ چراکه هرچه شناخت زائر از زیارت‌شونده بیشتر باشد، محبتش به او و اثرپذیری‌اش از او بیشتر خواهد شد. در واقع به دنبال این شناخت است که زائر درصدد تنظیم اخلاق و رفتار خود با اخلاق و رفتار زیارت‌شونده برآمده، شخصیت خود را آن‌گونه که زیارت‌شونده می‌پسندد شکل می‌دهد.

اگر زیارت، پیراسته از آفات و آمیخته با معرفت باشد، می‌تواند در سرنوشت

شخص و جامعه نقش‌آفرین باشد و چشم‌انداز درخشانی را فرا راه آنان قرار دهد. فروکاستن مقام زیارت قبور اولیای الهی به درخواست کردن چند خواسته دنیایی از آنان، مانند شفای درد، ادای قرض و رفع گرفتاری مادی، مانع بزرگ اثرگذاری‌های فرهنگی و تربیتی زیارت است. زیارت در صورتی دارای نقش تربیتی است که سمت‌وسوی اصلی آن رشد فکری، فرهنگی، علمی و روحی زائر بوده، کارکردهای والا و متعالی آن به پای چند کارکرد ناچیز مادی آن قربانی نشود. به تعبیر زیبای «صائب»:

از مزار اهل حق جز دولت عقبی نخواه
 زینهار! از ترک دنیا کردگان دنیا نخواه^۱

نکته آخر درباره زیارت، اعم از زیارت اهل قبور و زیارت قبور اولیای الهی، نقش و تأثیر زیارت در ایجاد نشاط و آرامش روانی است که از آن می‌توان به «کارکرد روانی زیارت» تعبیر کرد؛ کارکردی که می‌تواند پادزهری برای انواع روان‌رنجوری‌ها، افسردگی‌ها و کج‌خلقی‌های برآمده از روزگار صنعت و تکنولوژی باشد.

در این اثر، به منظور آشنایی بیشتر با مسئله زیارت، دیدگاه‌های فریقین (شیعه و سنی) در این زمینه ارائه شده است. از خداوند بزرگ، مانایی این اثر را بعد از قبول آن خواهانم.

ما بدان مقصد عالی نتوانیم رسید
 هم مگر پیش نهد لطف شما گامی چند^۲

سید محمود طاهری

۱۳۹۱/۰۵/۱۸

۱. دیوان، ج ۶، ص ۳۱۹۰.

۲. حافظ.